

היום נלמד בעזרת ה':

חולין דף קא

(בעמוד הקודם)

גופא. האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה רבי יהודה מחייב שתיים ורבי שמעון פוטר: רבי יהודה מחייב מלקות פעמיים, פעם אחת על אכילת בהמה טמאה ופעם אחת על אכילת גיד הנשה. והגמרא ביארה את דעתו שכאן איסור חל על איסור, בגלל שאיסור גיד הנשה חמור יותר משום שהוא נוהג גם בבני נח. עכשיו הגמרא מבארת את דעת רבי שמעון, מדוע הוא פוטר לגמרי?

קושיא: ור' שמעון מה נפשך וכו': < אם הוא סובר איסור חל על איסור, שיתחייב גם משום אכילת טמאה וגם משום אכילת גיד הנשה. > ואם הוא סובר שאין איסור חל על איסור, שיתחייב לפחות רק משום טמאה, כי איסור בהמה טמאה קדם לגיד הנשה (כי איסור טמאה חל מיד ביצירת הולד ואילו איסור גיד הנשה חל רק לאחר מכן). > ואם הוא סובר שאין בגידין בנותן טעם, ואם כן אי אפשר לחייב על אכילת הגיד משום טמאה, בכל אופן שיתחייב על אכילת הגיד משום גיד הנשה (שהרי התורה אסרה את גיד הנשה למרות שאין בו טעם)!

תירוץ: אמר רבא: רבי שמעון סובר שאין בגידים בנותן טעם, ולכן אי אפשר לחייבו משם אכילת טמאה, ובכל אופן אי אפשר לחייבו משום אכילת גיד, למרות שיש כאן רק איסור אחד. בגלל שיש מיעוט מיוחד בפסוק שאיסור גיד הנשה נאמר רק בבהמה טהורה. נאמר "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" האיסור הוא לאכול דוקא בהמה כזו שהגיד שלה אסור ושאר הבשר שלה מותר, למעט בהמה טמאה שגם הבשר שלה אסור באכילה שאין בה איסור אכילת גיד הנשה.

*

אמר רב יהודה אמר רב - האוכל גיד הנשה של נבלה: לדעת רבי מאיר ב'איסור כולל' אומרים איסור חל על איסור. ואיסור נבלה הוא איסור שכולל את

כל הבהמה (מה שאין כן גיד הנשה שהוא איסור רק על הגיד). לדעת חכמים לא אומרים איסור חל על איסור ב'איסור כולל', אבל כן אומרים איסור חל על איסור ב'איסור חמור'. ולכן הם מודים בשור של קרבן עולה ושור הנסקל, בגלל שהם חמורים יותר כי הם אסורים בהנאה האיסור שלהם חל על איסור גיד הנשה.

שאלה: ומאן האי תנא דבאיסור כולל איסור חל על איסור לית ליה, איסור כולל באיסור חמור אית ליה? כלומר מי הוא התנא המכונה בשם 'חכמים' הנ"ל? תשובה: אמר רבא רבי יוסי הגלילי היא.

דתנן - טמא שאכל קדש וכו': הדין הוא, אדם טמא שאכל בשר קודש **טהור**, חייב כרת במזיד וחטאת בשוגג. אבל אם הוא אכל בשר קודש **טמא**, נחלקו הדעות. לדעת חכמים אדם טמא שאכל בשר קודש טמא או בשר קודש טהור, חייב חטאת על אכילת קודש בטומאה. לדעת רבי יוסי הגלילי דוקא אם הוא אכל בשר קודש טהור חייב חטאת, אבל אם הוא אכל בשר קודש טמא הוא פטור, משום שלא אכל אלא דבר טמא. (יש לציין שאמנם אם אכל קודש טמא הוא פטור **מכרת** במזיד וחטאת בשוגג, כי הבשר כבר טמא ולא עבר על איסור לאדם טמא לאכול קודש שהוא בכרת. אבל הוא עבר על איסור **לאו** של אכילת בשר קודש טמא.)

אמרו לו: אמרו לו חכמים - הרי גם טמא שאכל קודש טהור, ברגע שהוא נגע בו הוא מטמא אותו. ובכל אופן אתה סובר שהוא חייב על אכילתו כרת או חטאת! עד כאן המשנה בזבחים.

קושיא: שפיר קא אמרי ליה רבנן לר' יוסי הגלילי: ומה יענה ריה"ג לחכמים?

ואמר רבא: באמת כאשר קודם נטמא האדם ('טומאת הגוף') ואחר כך נטמא הבשר, לכו"ע חייב הטמא על אכילת הבשר הטמא כרת. (כי טומאת הגוף הגיעה קודם לכן, והוא כבר נאסר לאכול את הבשר הטהור. וכשאחר כך נטמא הבשר, האיסור שחל עליו אינו פוקע ממנו).

וכל המחלוקת במקרה שקודם נטמא הבשר קודש ואחר כך נטמא האדם. וטעמו של ריה"ג הוא משום שדין מוסכם הוא שאין איסור חל על איסור. ולכן איסור אכילה בטומאת הגוף אינו יכול לחול על איסור אכילת בשר טמא. וממילא נשאר כאן רק איסור אכילת בשר טמא שאינו בכרת.

אלא שהמחלוקת היא האם 'איסור כולל' כן חל על איסור או לא. כלומר כאשר האיסור השני כולל ומוסיף איסור על דברים נוספים שלא אסר האיסור הראשון, האם 'מיגו' (= מתוך) שהוא מוסיף איסור על עוד דברים, הוא כבר חל גם על הדברים הקודמים שכבר אסורים, או לא. לדעת חכמים ב'איסור כולל' איסור חל על איסור. וכאן זה 'איסור כולל' בגלל שאיסור טומאת הגוף אוסר גם אכילת קודשים טהורים, ולכן הוא חל גם על אכילת קודשים טמאים. אבל לדעת ריה"ג לא אומרים באיסור כולל מיגו, ועל כן גם ב'איסור כולל' איסור לא חל על איסור. עד כאן דברי רבא.

נמצא שלדעת רבי יוסי הגלילי לא אומרים באיסור כולל איסור חל על איסור, וזהו 'חכמים' הנ"ל. אמנם באיסור חמור הוא מודה שאיסור חל על איסור, כפי שאמרו 'חכמים' למעלה.

קושיא: ורבי יוסי הגלילי, נהי דאיסור כולל לית ליה באיסור קל, יבא איסור חמור יחול על איסור קל! ומאי ניהו? טומאת הגוף, שהרי טומאת הגוף בכרת: אמנם ריה"ג סובר שגם איסור כולל לא חל על איסור. אבל כל זה דוקא כששניהם שווים, אבל אם ה'איסור כולל' חמור יותר מהאיסור הראשון, מודה ריה"ג שהוא כן חל עליו. ואם כן מכיון שטומאת הגוף חמורה מטומאת בשר (כי יש בה כרת) היא אמורה לחול עליה, גם כשטומאת הבשר קדמה!

תירוץ: אמר רב אשי: מניין לך שטומאת הגוף חמורה יותר? אולי טומאת בשר חמורה יותר משום שאין לה טהרה במקוה, כמו שיש לאדם. ואם כן שתיהן שוות כי בכל אחת יש חומרא אחרת.

קושיא: ורבי יוסי הגלילי לית ליה איסור כולל? והתניא שבת ויוה"כ וכו': אם חל יום הכיפורים בשבת. אם שגג ועשה מלאכה, מנין שחייב שתי חטאות אחת על שבת ואחת על יום הכיפורים? תשובה – תלמוד לומר "שבת היא" ללמד שאם יבוא איסור אחר איתה (כגון יום הכיפורים) יתחייב עליה בפני עצמה, וכן נאמר "יום הכפורים הוא" ללמד שמתחייב עליו בפני עצמו. זו דעת רבי יוסי הגלילי. אבל לדעת רבי עקיבא חייב רק חטאת אחת. עד כאן הברייא.

כל הסיבה שרבי יוסי הגלילי מחייב שתיים, משום שאם שני האיסורים היו חלים בזה אחר זה, היה איסור חל על איסור, ולכן גם כאשר הם חלים בבת אחת האיסור חל על איסור.

והסיבה שאם הם היו חלים בזה אחר זה האיסור היה חל על האיסור, משום שאם שבת היתה חלה קודם ואחר כך יום הכיפורים, יש ביוה"כ איסור 'כולל', כי שבת מותרת באכילה, ויום הכיפורים אסור גם באכילה. ואם יוה"כ היה חל קודם ואחר כך שבת, בשבת יש איסור 'מוסיף', משום שעל מלאכה ביוה"כ חייב כרת ואילו שבת מוסיפה גם מיתת ב"ד.

נמצא שרבי יוסי הגלילי כן סובר שאיסור חל על איסור באיסור כולל!

תירוץ: שלח רבין משום דרבי יוסי בר' חנינא - כך הצעה של משנה ואיפוך: אכן כך הברייתא נאמרה במקום ההוא, אך היא משובשת וצריך להפוך את הדעות. דהיינו שרבי יוסי הוא זה שסובר שחייב רק אחת, כי לשיטתו לא אומרים באיסור כולל איסור חל על איסור.

*

שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משום דרבי יוחנן: לדעת רבי יוסי הגלילי, לפי מה שהפכנו את הדעות בברייתא הנ"ל, דהיינו שלדעתו לא אומרים איסורא חל על איסור באיסור כולל. יוצא, שאם יוה"כ חל בשבת, והוא שגג בשבת והזיד ביום הכיפורים, כלומר שכח ששבת אבל זכר שזה יוה"כ ועשה מלאכה, הוא חייב חטאת משום עשיית מלאכה בשבת. ואם הזיד בשבת ושגג ביום הכיפורים, דהיינו זכר ששבת ושכח שיוה"כ, הוא פטור מחטאת. והגמרא מבארת את הטעם.

מאי טעמא? אמר אביי שבת קביעא וקיימא יום הכיפורים בי דינא דקא קבעי ליה: איסור שבת נחשב 'קודם' לאיסור יום הכיפורים. משום ששבת קבועה מששת ימי בראשית, ואילו יום הכיפורים נקבע לפי בית דין שמקדשים את החודשים. ומכיון שלדעת רבי יוסי הגלילי אין איסור חל על איסור אפילו ב'איסור כולל', אם כן יש כאן רק איסור שבת ורק עליו הוא חייב.

ולפי זה, אם שגג בשבת הוא חייב חטאת על שבת, אבל אם הזיד בשבת הוא פטור לגמרי מחטאת. כי על שבת הוא לא חייב חטאת, משום שהזיד, ובמידה אין חטאת.

ואילו על יום הכיפורים הוא פטור, משום שהאיסור שלו לא חל על איסור שבת שקדם לו.

אמר ליה רבא - סוף סוף תרווייהו בהדי הדדי קאתו: ומה אכפת לנו שאיסור שבת נקבע מתחילת הבריאה ואיסור יום הכיפורים נקבע על ידי בית דין? הרי ברגע שנכנסת שבת נכנס גם יום הכיפורים, ושניהם חלים בבת אחת! ואם כן בהכרח שכאשר רבי יוסי הגלילי מחייב אחת, הכוונה אחת מהשתיים שיכולה לחול. ולפי זה בכל מקרה הוא היה צריך להתחייב על חטאת, או מצד שבת או מצד יום הכיפורים.

אלא אמר רבא: שם היה מדובר בשעת השמד, שגזרו הגויים שלא לשמור את יום כיפור. ותיקנו חכמים לעשות יום הכיפורים בשבת למרות שזה לא בתאריך האמיתי, כדי שלא ישכחו את יום כיפור. ועל זה אמר רבי יוסי הגלילי, שאם באותה שנה הוא עשה מלאכה באופן שהזיד בשבת ושגג ביום הכיפורים הוא פטור מחטאת. משום שלגבי שבת הוא הזיד, ואילו לגבי יוה"כ אין זה באמת יוה"כ אלא רק זכר ליום כיפור.

וכן כי אתא רבין וכל נחותי אמרוה כרבא: וכן כאשר בא רבין וכל היורדים מארץ ישראל לבבל, הם אמרו כמו רבא.

*

למדנו במשנה - אמר רבי יהודה, והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להן:

תניא, אמרו לו לר' יהודה, וכי נאמר בפסוק "על כן לא יאכלו בני יעקב..."? והלא לא נאמר אלא "על כן לא יאכלו **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הָאֵם הַזֶּה כִּי נִגַע בְּכֶף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה", ולא נקראו 'בני ישראל' עד **סיני** (= רק במתן תורה הם נקראו 'בני ישראל'), **אלא בסיני נאמר** הפסוק הזה, **אלא שנכתב במקומו לידע מאיזה טעם נאסר להם**, כלומר לאחר שמשה קיבל את התורה בסיני ובא לכתוב אותה, כתב את הפסוק הזה בספר בראשית בפרשה העוסקת בעניין מאבקו של יעקב עם המלאך, כדי להודיע לבני ישראל את הטעם מדוע נאסר להם לאכול את גיד הנשה.

קושיא: מתיב רבא: נאמר בתורה "וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם", נמצא שהם כבר נקראו 'בני ישראל' עוד לפני מתן תורה, וא"כ אולי כבר בזמן האבקו של יעקב עם המלאך הם נאסרו בגיד הנשה?!

תירוץ: לאחר מעשה: הפסוק הזה נאמר לאחר המעשה של האבקו של יעקב עם המלאך, שלאחר מעשה זה קרא הקב"ה ליעקב 'ישראל', ומאז בני יעקב נקראו 'בני ישראל', אבל בזמן האבקו של יעקב עם המלאך הם עדיין לא נקראו 'בני ישראל'.

קושיא: אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, מההיא שעתא ליתסר: א"כ שבני יעקב יאסרו מאותה שעה שהקב"ה קרא להם 'בני ישראל' (= משעה שהם נשאו את יעקב אביהם).

תירוץ: אמר ליה וכי תורה פעמים ניתנה? ההוא שעתא לאו שעת מעשה הואי ולא שעת מתן תורה הואי! וכי התורה ניתנה חלקים חלקים? אותה שעה שהם נשאו את אביהם לא היתה שעת המעשה של האבקו של יעקב עם המלאך, וכן היא לא היתה שעת מתן תורה, ואין שום סיבה שאז הם יאסרו בגיד הנשה, אלא או שהם נאסרו בזמן האבקו של יעקב עם המלאך, או בשעת מתן תורה, ובזה נחלקו רבי יהודה וחכמים.